

İKTİSADİ KRİZLERİN TOPLUMLARIN HUKUK SİSTEMLERİ ÜZERİNDE YARATTIĞI SORUNLAR VE ADALETE ERİŞİM HAKKI

Mustafa YUVANÇ¹

Öz

İktisadi krizler, toplumların sadece iktisadi yapıları üzerinde değil, toplumsal yaşamın her alanında yıkıcı ve bozucu etkiler oluşturmakta ve yapısal sorunları beraberinde getirmektedir. Krizlerin nitelik ve niceliğine bağlı olarak kendini gösteren bu etki ve sorunlar, çok geniş bir yelpazede ve kriz sonrası döneme yayılarak kendilerini hissettirmektedirler. İktisadi krizlerin toplumsal yaşam üzerinde yarattığı bu etki ve sorunlar, toplumların yarattığı hukuk ve onların hukuk sistemleri üzerinde de farklı boyutlarda kendisini göstermektedir. Zira Marcus Tullius Cicero'nun dediği üzere “Ubi societas, ibi ius”; nerede toplum varsa, orada hukuk da vardır. İktisadi kriz dönemlerinde toplumların, krizle mücadele kapsamında hukuk sistemlerinde düzenlemelere gitmeleri, hukuk ile toplum arasındaki bu sembiyoz ilişkii teyit ederken, toplumların hukuk sistemlerinin de yıkıcı ve bozucu etkiler ile yapısal sorunlara maruz kaldığını da göstermektedir. İktisadi krizlerin bu olumsuz etkilerinin kontrol altında tutulması ve demokratik yönetimin korunabilmesi açısından ön plana çıkan en önemli kavram adalete erişim hakkıdır. Bu çalışmada, iktisadi krizlerin toplumların hukuk sistemleri üzerinde yarattığı sorunlar incelenecek ve bu kapsamda adalete erişim hakkı üzerindeki etkileri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Kriz, Hukuk Sistemi Adalete Erişim Hakkı.

JEL Sınıflandırması: A12, G01, K00, K10, K40.

ENSUING PROBLEMS OF ECONOMIC CRISES ON SOCIETIES' LEGAL SYSTEMS AND ON THE RIGHT TO ACCESS TO JUSTICE

Abstract

Economic crises create devastating and disruptive impact not only on societies' economic structures, but also on every aspect of social life and ensue constructive problems. Challenges associated with and depending on the qualitative and quantitative nature of crises become visible in a wide range of spectrum, and extend through post-crisis period. The aforementioned impact and problems also manifest themselves in a variety of ways on the laws created by the societies and the judicial systems thereof. As Marcus Tullius Cicero's adage expresses it: “Ubi societas, ibi ius”, meaning “where there is society, there is law”. While the societies' enforcement of regulatory changes in their judicial systems that can help fight against the economic crises confirms the symbiotic relationship between the law and the society, it also proves that the judicial systems of the societies affected by

¹ Avukat, Ankara Barosu; University of Oklahoma, Uluslararası İlişkiler (Yüksek Lisans); Naval Postgraduate School, Fizik (Yüksek Lisans), musyuvanc@gmail.com, ORCID ID. 0000-0002-3156-4402.

dava sayılarındaki artış, mahkemelerdeki yargılama sürelerinin uzamasına ve bir hâkime düşen dava sayısında da artışlara sebep olmakta, davaların ortalama görülme sürelerinde meydana gelen artış ile bağlantılı olarak da dava sonuçlandırma oranında düşüşler yaşanmaktadır.

Adalet sisteminde meydana gelen bu olumsuz etki yargılama giderlerinde artışa sebep olmasına rağmen, hükümetler çoğu zaman kamu harcamalarını kısıtlayarak bütçe açığı ve kamu borçlarından kaynaklanan baskıyı azaltırken, adalet sistemi de bu durumdan etkilenmekte ve kendisine ayrılan bütçede önemli kesintiler yapılması sonucunu doğurmaktadır.

Çok geniş bir yelpazede kendini gösteren bu etkiler ve sorunlar, bireylerin ulusal ve uluslararası metinlerle güvence altına alınan temel insan hakları üzerinde ve devletlerin bu hakların korunmasına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmede olumsuz etkiler yaratmaktadır.

İktisadi krizlerin insan hakları üzerindeki bu olumsuz etkilerinin kontrol altında tutulması ve demokratik yönetimin korunabilmesi açısından ön plana çıkan en önemli kavram adalete erişim hakkıdır. Ancak, adalete erişim hakkı da iktisadi krizlerden etkilenmekte ve bu hakkın kullanımında zorlukları beraberinde getirmektedir. Adalete erişim hakkının kullanılmasındaki bu engeller ve sorunlar, toplumun yargıya olan güveninde de aşınmaya ve bu kapsamda kalıcı yapısal sorunlara yol açabilmektedir.

Hukuk devletinden söz edilebilmesi ve dolayısıyla temel bir hakkın gerçekten var olabilmesi için, bu hakkın güvencede olmasını ve korunmasını sağlayan yaptırım mekanizmasının varlığı, diğer bir ifade ile adalete erişim ile mümkündür. Hukuk devleti ilkesi, bireylere ulusal ve uluslararası metinlerde tanınan hakların güvencede olmasını ve korunmasını sağlayacak şekilde adalete erişim hakkının varlığını ve bu hakkın kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılmasını gerektirir. Yaşanan iktisadi krizlerin toplumların hukuk sistemlerinde yarattığı bu etkilerin adalete erişim hakkına olan olumsuz yansımaları dikkate alınarak, kriz dönemlerinde de adalete erişim hakkının etkili bir şekilde kullanılmasının güvence altına alınmasına, dolayısıyla demokratik yönetimin ve hukuk devleti ilkesinin korunabilmesine yönelik olarak, adalete erişimde vazgeçilemeyecek kritik ilkelere ortaya konarak bu kapsamda yapısal çözümler ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. ve Üzümcü, A. (2013). Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (6), 115-138.
- Aytaç, I., Rankin, B. (2009). Economic Crisis And Marital Problems in Turkey: Testing The Family Stress Model. *Journal of Marriage And Family*, 71, 756-767.

- Becker, G.S. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76, 169–217.
- Bender, K. ve Theodossiou, I. (2016). Economic Fluctuations and Crime: Temporary and Persistent Effects. *Journal of Economic Studies*, 43(4), 609-623. doi:10.1108/JES-05-2015-0085
- Calvo, S.G. (2013). Financial Crises, Social Impact and Risk Management: Lessons and Challenges. The World Bank. Erişim Adresi https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16339/WDR14_bp_Financial_Crisis_Social_Impact_Calvo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- CEPEJ (2010). Evaluation of European Judicial Systems, Edition 2010 (data 2008). Erişim Adresi https://www.uihj.com/en/ressources/21628/75/european_judicial_systems_-_2010.pdf
- CEPEJ (2014). Evaluation of European Judicial Systems, Edition 2014 (data 2010). Erişim Adresi <https://rm.coe.int/european-judicial-systems-edition-2014-2012-data-efficiency-and-qualit/1680785d95>
- CEPEJ (2016). Evaluation of European Judicial Systems, Edition 2016 (data 2014). European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Strasbourg, 75-77.
- Cohen, P. N. (2014). Recession and Divorce in the United States, 2008-2011. *Population Research and Policy Review*, 33(5), 615–628. doi: 10.1007/s11113-014-9323-z
- Council of Europe (2016). Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe. Erişim Adresi <https://rm.coe.int/168066d624>
- Cömertler, N. ve Kar, M. (2007). Türkiye’de Suç Oranının Sosyoekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(2), 37-57.
- Ehrlich, I. (1973). Participation In Illegitimate Activities: A Theoretical And Empirical Investigation. *Journal of Political Economy*, 81, 521–65.
- Fligstein N. ve Roehrkasse, A.F. (2016). The Causes of Fraud in the Financial Crisis of 2007 to 2009: Evidence from the Mortgage-Backed Securities Industry. *American Sociological Review*, 81(4), 617-643. doi: 10.1177/0003122416645594
- FRA (2011). Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities. European Union Agency for Fundamental Rights. Erişim Adresi http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1520-report-access-to-justice_EN.pdf
- FRA (2016). Handbook on European Law Relating to Access to Justice, European Union Agency for Fundamental Rights. Erişim Adresi <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/handbook-european-law-relating-access-justice>
- Gomes, A.O., Guimaraes, T.A. ve Akutsu, L. (2016). The Relationship Between Judicial Staff and Court Performance: Evidence from Brazilian State Courts. *International Journal For Court Administration*, 8(1), 12-19.
- Greenberg, Michael, D. ve McGovern, G. (2012). An Early Assessment of the Civil Justice System After the Financial Crisis: Something Wicked This Way Comes? RAND Corporation, Santa Monica, CA. Erişim Adresi https://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP353.html
- HRC (2010). Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Impact of the Global Economic and Financial Crises on the Realization of all Human Rights and on Possible Actions to Alleviate It (A/HRC/13/38). Erişim Adresi <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/13session/A-HRC-13-38.pdf>
- Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 279-304.

- Magnuson, E.J., Puiszis, S.M., Agrimonti, L.M. ve Frank, N.S. (2014). The Economics of Justice. The Voice of the Defense Bar, Chicago, IL. Erişim Adresi https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/tips/14_economics_of_justice.authcheckdam.pdf
- Mittal, M., Goyal, L.M., Sethi, J.K. ve Hemanth, D.J. (2018). Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime in India Using Machine Learning. Computational Economics. doi: 10.1007/s10614-018-9821-x
- Preložnjak, B. (2017). Impact of Cuts To Legal Aid - Comparative View And Economic Prospects. Intereulaweast Journal, 4(2), 35-62. Erişim Adresi <https://hrcak.srce.hr/file/284433>
- Tamamović, A.I. (2015). The impact of the crisis on fundamental rights across Member States of the EU. European Parliament, Brussels. Erişim Adresi http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510021/IPOL_STU%282015%29510021_EN.pdf
- Taş, N., Doğan, A., Önder, E. (2014). İşsizlik, Takibe Düşen Kredi ve Boşanma Oranı Değişkenlerinin Suç Sayısı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Türkiye İçin Bölgesel Panel Veri Analizi. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), 13-35.
- T.C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü İstatistikleri. Erişim Adresi <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/yayin.html>
- T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Bütçe İstatistikleri. Erişim Adresi <http://www.sgb.adalet.gov.tr/butce-mali-tablolar.html>
- Türkiye İstatistik Kurumu Tüketici Fiyat Endeksi İstatistikleri. Erişim Adresi http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014
- UNDP (2004). Access to Justice. Erişim Adresi http://www.undp.org/content/dam/ap-laws/publication/en/publications/democratic-governance/dg-publications-for-website/access-to-justice-practice-note/Justice_PN_En.pdf
- UNODC (2012). Monitoring The Impact Of Economic Crisis On Crime. Erişim Adresi https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf
- van Dijk, F. ve Dumbrava, H. (2013). Judiciary In Times Of Scarcity: Retrenchment And Reform. International Journal For Court Administration, 5(1), 1-10.